

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ

АЛФІМОВ Д.В.

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ДО ВИХОВАННЯ ЛІДЕРА В ШКОЛІ

Проблеми пошуку ефективних шляхів формування особистості й громадянина в нових умовах є особливо важливими для загальноосвітнього навчального закладу, результат діяльності якого безпосередньо завершується в рівні сформованості в учня певних особистісних якостей. Мета освіти сьогодні полягає у вихованні особистості лідера. Виховання такої людини передбачає, насамперед, “прищеплення” учневі нової психології – психології особистості лідера, яка має необхідні організаторські здібності, цілеспрямована, рішуча, конкурентоспроможна, займає центральне становище в структурі міжособистісних відносин, приймає відповідальні самостійні рішення, прагне до досягнення успіху, здатна до постійного саморозвитку, самоствердження й самореалізації. У зв’язку з цим особливої актуальності набуває проблема підготовки педагогічних кадрів до виховання в учневі лідера, лідерських якостей.

Питання професійної компетентності і педагогічної майстерності людини, у тому числі й педагога у вітчизняній психолого-педагогічній літературі досліджують багато авторів (В. Андреев, І. Котлярова, І. Ліпсіп, С. Маркаров, А. Маркова, Є. Павлютенков, В. Тарасов). Однак проблема цілеспрямованої підготовки вчителя щодо виховання особистості лідера-учня потребує поглибленого дослідження, систематизації й теоретичного узагальнення.

Вибір напрямів підготовки педагогів до виховання учня-лідера здійснюється різними шляхами, але основним є організація і проведення на належному рівні методичної роботи з педагогічними кадрами через виявлення найбільш істотних недоліків педагогічної практики, якими є: класичність знань; традиційність підходів у роботі зі школярами; формальність інтересу до досягнень сучасної педагогічної науки; недостатній рівень рефлексивності; уповільнене прийняття змін пріоритетів, навіяних часом.

Головною метою при цьому є розвиток, удосконалення й підвищення професійної майстерності та рівня психологічної підготовки педагогічних кадрів, активізація їх творчого потенціалу.

Мета статті – висвітлити основні напрями підготовки педагогічних кадрів до виховання лідера в школі.

Сучасна школа – школа лідерів, яка освічує дітей через включення в продуктивну трудову діяльність, що стимулює їхнє ознайомлення з досягненнями науки й техніки, освоєння ними досягнень людської культури, привчає до ефективного співробітництва, розвиває самодисципліну, вчить приймати самостійні відповідальні рішення, забезпечує органічну єдність шкільного виховання й навчання із найширшими процесами, що соціалізують, а освіти – з повсякденним життям дітей.

Серед безлічі завдань, що стоять перед усіма трьома ступенями сучасної загальноосвітньої школи є виховання в школярів лідерських якостей. Це завдання характеризує прагнення сучасної освіти України до інтеграції у світове і європейське співтовариство, виховання особистості, яка вміє не тільки очолити групи людей задля корисних суспільних цілей, а й для власного самовдосконалення. Тобто лідер не тільки для інших, а й для себе.

Лідерська самореалізація – важливий аспект функціонування творчої особистості. Творцю мало створити творчий продукт – треба ще його вміти презентувати і навіть добитися його впровадження.

Слід підкреслити, що загальноосвітня школа завжди намагалася виховувати лідерські якості школярів, створюючи для цього різноманітні умови. Численні суспільно корисні справи, органи учнівського самоврядування, система громадських доручень у школі та за її межами тощо – усе це поле для самовираження особистості.

Сучасна школа орієнтується на вимоги демократичного суспільства, де філософія і методологія освіти виконують важливу роль у справі формування свідомості молодого покоління. Однак для різнобічного і гармонійного розвитку зростаючої особистості треба, щоб освітній процес будувався не тільки на науковому осмисленні дійсності, а й на духовних, моральних і культурних цінностях українського народу і всього людства.

Для виконання такого завдання загальноосвітньої школи, як виховання лідерських якостей школярів, необхідна інтегрована навчальна і позанавчальна діяльність дітей, що вимагає консолідованих зусиль багатьох соціальних суб'єктів: школи, сім'ї, позашкільних закладів, громадських об'єднань, включаючи і дитячо-юнацькі рухи й організації. Але провідна, змістовно визначальна роль у цій консолідації належить педагогічному колективу загальноосвітньої школи.

Школа має перейти від виховної роботи, яка побудована на проведенні окремих заходів, які часто не пов'язані між собою зі змістом діяльності дитини у школі, сім'ї, групі ровесників, у суспільстві, у її соціальному й інформаційному оточенні, до системного духовно-морального розвитку та виховання учнів. Ще раз наголошуємо, що виховання лідерських якостей особистості в загальноосвітній школі – це окремий напрям роботи, не тільки організація роботи органів учнівського самоврядування або інших угруповань дітей і мо-

лоді, це системна повсякденна, багаторічна, протягом усього перебування учня в школі робота педагогічного колективу.

Сучасному вихованню має бути повною мірою властива випереджальна роль у демократичному процесі державотворення, воно має стати засобом відродження національної культури, зупинення соціальної деградації, стимулом пробудження високих моральних якостей – совісті, патріотизму, людяності, почуття громадянської і власної гідності, творчої ініціативи тощо; засобом самоорганізації, особистісної відповідальності дітей та молоді; запорукою громадянського миру і злагоди в суспільстві.

Сьогодні значно розвинулись громадянські цінності виховання, освітні заклади стали відкритими для батьків, громадських організацій. Розширюється кількість суб'єктів виховного впливу, узгоджуються їхні дії. Успішно здійснюються всеукраїнські заходи й акції з активізації моральної позиції дітей та учнівської молоді.

Концепція формування нової школи безпосередньо пов'язана із серйозними змінами в змісті підготовки педагогічних кадрів. Стандарти другого покоління змінюють філософію педагогічної освіти. Її метою стає створення умов для продуктивного й досить швидкого розвитку особистості вчителя, що володіє лідерськими якостями й здатний на професійному рівні виховати ці якості (а також ті, які будуть потрібні в майбутньому) у представників нових поколінь. Учитель стає зразком особистісного розвитку. Учитель – це не той, хто вже досяг вершин людського життя, а той, хто піднімається до них, беручи з собою своїх учнів і разом з ними переборюючи всі труднощі особистісного зростання й соціального розвитку.

Лідерські якості особистості формуються з дитинства батьками й учителями й тільки тоді, коли батьки й учителі самі є їхніми носіями. Такі якості неможливо передати як інформацію. Вони вирощуються в людині іншою особистістю, що володіє такими якостями. Виховати лідера, майбутнього відповідального сім'янина й професіонала, створити основу для успішної соціалізації у високотехнологічному, стрімко змінюваному світі здатний тільки вчитель, що володіє цими якостями і, більше того, що постійно здобуває нові корисні якості.

До сучасного педагога висуваються вимоги нового часу:

- володіння сучасними технологіями розвивальної освіти, що визначають нові параметри школи XXI ст.;
- пріоритет антропоцентричного підходу до процесу навчання й виховання дітей і молоді, орієнтованого на розвиток креативної особистості-лідера;
- здатність бачити різноманіття учнів, враховувати в навчально-виховному процесі вікові, індивідуальні й особистісні особливості різних дітей і реагувати на їхні потреби;

- здатність спілкуватися з іншими учасниками освітнього процесу;
- здатність поліпшувати середовище навчання, проектувати психологічно комфортне освітнє середовище;
- здатність супроводжувати професійну кар'єру учнівської молоді.

Щоб досягти позитивних результатів у запровадженні технологій виховання, кожен педагогічний колектив має пройти через багаторівневу систему підготовки педагогічних працівників:

- інформаційну з теоретичною підготовкою;
- організаційну, практичну із закріпленням та апробацією теоретичних знань на практиці;
- рефлексивну із самостійною роботою вчителів щодо осмислення і творчого аналізу результатів експериментальної роботи;
- корекційну, спрямовану на поповнення знань і практичних навичок учителів, необхідних для подолання труднощів, що виникли;
- методологічну, що передбачає підготовку педагогів-тренерів, які можуть навчати інших, створювати свої майстер-класи.

Сучасній загальноосвітній школі потрібні педагоги, які як глибоко володіють психолого-педагогічними знаннями й розуміють особливості розвитку школярів, так і є професіоналами в інших сферах діяльності, здатні допомогти учням знайти себе в майбутньому, стати лідерами, самостійними, творчими й упевненими в собі людьми. Чуйні, уважні і сприйнятливі до інтересів школярів, відкриті до всього нового вчителі – ключова особливість сучасної школи.

Педагоги, які працюють у сучасній загальноосвітній школі, поряд із предметними компетенціями мають володіти метапредметними (здатність працювати з різними видами інформації, аналізувати проблеми, ставити завдання тощо) і, що досить важливо, особистісними компетенціями. Це означає, що вчителі, які будуть починати роботу в нових умовах, мають сутнісно змінити як форму, так і зміст своєї педагогічної діяльності. З цим пов'язано два важливих аспекти:

1) необхідний для сучасної школи вчитель, будучи вчителем-предметником, має не тільки бездоганно викладати навчальний матеріал за своїм предметом, а й формувати на цьому матеріалі всі три типи необхідних компетенцій, тобто володіти способами організації діяльності дітей і дорослих, сензитивних для конкретного віку. Особливе значення це має для педагога загальноосвітнього навчального закладу, оскільки формування відповідних компетенцій прямо залежить від форм взаємодії й спілкування дитини з дорослими й дітей між собою, від форм їх спільної (розподіленої) діяльності;

2) підготовка вчителя для сучасної школи пов'язана з підготовкою на основі діяльнісно-компетентнісного підходу. Тут невід'ємна система психологічної підготовки всіх педагогічних кадрів. Психолого-педагогічна підгото-

вка виступає як фундаментальна науково-методична й практична база для підготовки вчителя, здатного працювати із проблемами дітей і дитинства в цілому як на метапредметному, так і на особистісному рівні.

Діяльність з підготовки педагогів до виховання учня-лідера має ґрунтуватися на сучасних досягненнях психолого-педагогічної науки з урахуванням досвіду діяльності педагогів і аналізу результатів навчально-виховного процесу. Ми реалізуємо це через колективні та індивідуальні форми її організації. До колективних форм відносимо конкурси, тренінги, спецкурс, науково-практичні конференції, педагогічні виставки тощо. Індивідуальні форми включають наставництво, консультування, роботу над індивідуальними науково-методичними проблемами. Але при всій різноманітності форм організації роботи вирішити завдання з підготовки педагогів можна лише через надання педагогам права вільного вибору тих форм, які максимально враховують їх потреби, запити та інтереси.

У процесі роботи використовуємо як традиційні, так і нетрадиційні форми і методи:

- засідання;
- ділові педагогічні ігри;
- лекції;
- доповіді;
- практичні заняття тощо.

У процесі роботи з педагогічними працівниками практикуємо проведення ділових педагогічних ігор, які є активними формами вільного професійного самовияву педагогів, що реалізується шляхом розігрування педагогічних ситуацій, наближених до реальних. Ділові ігри, як свідчить практика, допомагають наблизити навчання до педагогічної практики. Це стимулює учасників гри до переосмислення аналогічних ситуацій, що виникали свого часу в їхній практичній діяльності, та адекватно оцінити їх.

Утім, традиційні моделі виявляються малоефективними, тоді як сьогодення вимагає персоніфікації й адресності при організації безперервної освіти та самоосвіти вчителів і породжує нові підходи до цього процесу. Необхідно використання технології активного й інтерактивного навчання вчителів, суть якого полягає в актуалізації внутрішньої активності педагога щодо організації самоосвітньої діяльності.

Використання таких сучасних освітніх технологій, як технології проведення дискусії й модерації, проектні технології, вирішення конкретних (типових) професійних завдань, кейс-технології, сприяє вихованню в школярів лідерських якостей, здатності вести діалог, відстоювати свою точку зору, аргументувати власну позицію, сприймати обґрунтовану критику, виявляти й обґрунтовувати проблему, знаходити кілька варіантів рішення, обґрунтовувати вибір рішення, оцінювати обране рішення.

Отже, в будь-якій навчально-виховній роботі самі педагоги мають бути прикладом лідера. І тільки тоді буде досягнутий найвищий рівень сформованості ключових компетентностей учнів, сформована їх готовність до неперервної освіти, розвитку, виконання свого громадянського обов'язку, здійснення відповідального морального вибору, здатності до рефлексії.

Інтегративний характер компетентностей вимагає узгодження роботи всього педагогічного колективу, переоцінки цінностей професійної діяльності. Знання перестає бути метою, воно стає засобом, який забезпечує виконання більш складних завдань розвитку особистості. Освітні результати загальноосвітньої школи сьогодні – це збільшення особистісних ресурсів учнів, і це збільшення має нарощуватися від класу до класу, від одного вікового періоду до іншого. Останнє потребує наступності в діяльності всіх ланок загальноосвітньої школи, врахування нових реалій сьогодення щодо її результатів.

Зауважимо також, що в сучасних умовах необхідний такий підхід до системи середньої освіти, що, з одного боку, буде задовольняти вимоги соціуму у високоякісних фахівцях, а з іншого – підвищить мотивацію учнів до навчальної й майбутньої професійної діяльності, забезпечить їх необхідними знаннями, вміннями, навичками.

Визначимо більш конкретні орієнтири загальноосвітнього навчального закладу в сучасних умовах.

1. Життєтворча та культуротворча спрямованість навчально-виховного процесу – школа має бути простором життя учня, становлення учня як творця й проектувальника власного життя.

2. Гуманізація освіти – переорієнтація освіти на особистісну спрямованість, розвиток і самоствердження, самореалізацію особистості.

3. Діяльнісна спрямованість – знання є лише інструментом ефективного вирішення життєвих та професійних завдань, але воно не може замінити собою дію.

4. Самонавчання та самовиховання – особистість повинна не лише споживати готове знання, а бути здатною самостійно визначати, шукати й опрацьовувати інформацію, необхідну для вирішення життєвих проблем.

5. Партнерство вчителів та учнів – учні розглядаються як суб'єкти життя школи, несуть спільну відповідальність за життєві результати навчально-виховного процесу, спільно визначають майбутнє навчального закладу.

6. Варіативність у реалізації освітніх цілей.

7. Відкритість школи – школа не повинна перетворюватися на закриту систему. Це означає, що вона має використовувати найменшу можливість конструктивної взаємодії із суспільством для розвитку лідерських якостей учнів, розширювати свій виховний простір, залучатися до економічних, соціальних, громадських процесів.

8. Рівні можливості – гарантією оптимальної життєдіяльності школи є визнання за всіма учнями рівних прав; гарантією ефективного розвитку життєвої компетентності учнів є забезпечення всім учням рівних можливостей.

9. Інтеграція – школа має збирати, поєднувати всі конструктивні впливи, які сприяють розвитку життєвої компетентності, певних якостей особистості. На школі лежить відповідальність за узгодження шкільного й сімейного виховання, реалізацію завдань розвитку життєвої компетентності, якостей учня.

10. Індивідуалізація – середня освіта має враховувати й спиратися на особистісний потенціал учня. Це неможливо, якщо розглядати її як конвеєрне виробництво випускників. Лише дотримання особистісного підходу, розробка і впровадження індивідуальних життєвих траєкторій, індивідуальних навчальних програм розвитку й саморозвитку допоможе реалізувати життєвий потенціал особистості, розвиток її лідерських якостей.

Забезпечення реалізації зазначених домінант є необхідною передумовою ефективності виховання лідерських якостей школярів, взаємодії учителя та учня.

Висновки. Отже, ми розглянули напрями в підготовці педагогів до виховання учня-лідера. Доречно сказав К. Ушинський, що “учитель живе доти, поки він учиться. Як тільки він перестає вчитися, у ньому вмирає вчитель” [2, с. 230]. Кожний спеціаліст має поповнювати, поглиблювати та вдосконалювати свої знання. Щоб успішно вирішувати завдання, які стоять перед сучасним вчителем, щоб бути для учнів завжди цікавою людиною, треба постійно навчатися самому. Кожен вчитель має активно працювати над собою – це заповідь професійного успіху. Учитель має обов’язково займатись самовихованням. Рушієм цього процесу є бажання змінити себе і вдосконалитись.

Однак управляти процесом виховання лідерських якостей можна при створенні педагогічних умов, що сприяють цьому. Тому подальше дослідження передбачається провести у напрямі вивчення педагогічних умов ефективного виховання лідерських якостей школярів.

Література

1. Бордовский Г.А. Особенности развития современного педагогического образования / Г.А. Бордовский // Педагогика. – 2010. – № 5. – С. 60–66.
2. Данилова Л. Формувати особистість нового типу / Л. Данилова // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 3. – С. 59–64.
3. История педагогики: учебник для студ. пед. ин-тов / [Н. Константинов и др.]. – М. : Просвещение, 1982. – 447 с.
4. Рубцов В.В. Психолого-педагогическая подготовка педагогических кадров для новой школы / В.В. Рубцов // Педагогика. – 2010. – № 5. – С. 55–59.

5. Сбитнева В.Б. Педагогические условия развития лидерских качеств подростков в детском общественном объединении : дис. ... канд. пед. наук / В.Б. Сбитнева. – Ижевск, 2006. – 205 с.

6. Сериков В.В. Природа педагогической деятельности и особенности профессионального образования педагога / В.В. Сериков // Педагогика. – 2010. – № 5. – С. 29–37.

7. Уманский Л.И. Психология организаторской деятельности школьников / Л.И. Уманский. – М. : Просвещение, 1980. – 160 с.

АРТЕМЕНКО О.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА В СУЧАСНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Провідним напрямом розвитку педагогічної освіти є докорінне оновлення її змісту, орієнтованого на підвищення якості та гуманізацію процесу підготовки педагогічних працівників, які повинні мати ґрунтовні професійні знання, вміння поповнювати їх самостійно і бути конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг.

Модернізація вищої педагогічної освіти потребує вдосконалення традиційної системи підготовки майбутніх учителів-філологів. Суспільству третього тисячоліття необхідна фундаментально освічена людина, здатна гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї професійної діяльності. Існуюча модель підготовки майбутніх учителів-філологів має яскраво виражений предметно-центричний характер і виявляється малопродуктивною для сучасної школи, яка орієнтована на особистість, вимагає творчого, дослідного підходу до педагогічної діяльності.

У Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національній програмі Освіта (“Україна ХХІ століття”) [6] визначаються важливі стратегічні напрями, завдяки яким змінюється підхід до фахової підготовки вчителів-філологів. Одним із найважливіших напрямів такої роботи є створення необхідних умов для формування творчої особистості студентів-філологів, реалізації природних нахилів, індивідуальних здібностей та якостей. Тому орієнтиром вищої освіти стають такі завдання, як формування в майбутнього вчителя-філолога творчого самовиявлення, потенціалу саморозвитку й самовдосконалення, розвиток комплексу професійно значущих якостей, професійного мислення, самосвідомості, соціальної й професійної відповідальності.

Мета статті – проаналізувати особливості підготовки майбутнього учителя-філолога в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях.

Особливості професійно-педагогічної підготовки вчителя постійно перебувають у центрі уваги дослідників. Загальні питання професійної підготовки майбутніх учителів на різних етапах розвитку освіти висвітлювали у своїх